

רבי שמעון מתיר. כיון שנתנו טעם לפגם.

ואם נפל של שאור של תרומה תחלה והחמיץ את העיסה, אף על פי שאחר כך נפל גם שאור של חולין לתוכה וביחד גרמו שניהם לפגום את העיסה, דברי הכל אסור.

כיון שדבר איסור שהשביח ולבסוף פגם, אסור לכולי עלמא.⁽¹⁵²⁾

ואם נפל שאור של חולין לתוך העיסה וחמיצה, ואחר כך נפל שאור של תרומה, או של כלאי הכרם, אסור.

ורבי שמעון מתיר, כיון שנתנו טעם לפגם.

מדייקת הגמרא: והא חבא, דהשאור של התרומה פגם מעיקרא, ובכל זאת פליגי.

ומכאן מוכח כדברי רב יוחנן, שמחלוקת רבי מאיר ורבי שמעון שייכת גם כשפגם מעיקרא.

וכי תימא, ואם תאמר, חבא נמי יש לדחות ב-פז כדברי רבי זירא דלעיל, שאמר: "שאני עיסה, הואיל וראויה לחמע בה כמה עיסות אחרות", וממילא אין להוכיח מכאן שנחלקו אף בפוגם מעיקרו,

תא [בא] ושמע רביה מסיפא⁽¹⁵³⁾ דברייתא: "היין שנפל לתוך עדשים וחומץ שנפל לתוך גריסין אסור, ורבי שמעון מתיר".

והא חבא נמי, דפגם מעיקרא, ובכל זאת פליגי.

וביין, לא שייך לתרץ כדברי רב זירא.

וכי תימא חבא נמי יש לדחות, כדשני ליה עולא לרבי חגא לעיל, שמדובר כשהשביח ולבסוף פגם, אך בפוגם מעיקרו לא נחלקו.

ומי פליגי [האם אפשר לומר שנחלקו] כשהשביח ולבסוף פגם?!

והא קתני ברישא, "נפל של תרומה תחלה דברי הכל אסור", וגם רבי שמעון מודה שאסור, כיון שבתחילה השביח ורק לבסוף פגם.

אלא לאו, שמע מינה, בפגם מעיקרא מחלוקת!

ומסקנת הסוגיא: אכן שמע מינה! שנחלקו בפוגם מעיקרו.

ולבסוף פגם, כיון שהתרומה השביחה, ורק החולין שנפלו לבסוף, הם פגמו.

אך רב יוחנן סבר, שבכל מקום שהפגם נוצר על ידי צרוף דבר אחר, חשיב כהשביח ולבסוף פגם. ולכן גם בנידון דידן, כיון שהחולין בצירוף עם התרומה, הוי כהשביח ולבסוף פגם.

153. למעשה, אפשר היה להוכיח כבר מהרישא, "נפל של תרומה תחילה, דברי הכל אסור", ומוכח שאם השביח ולבסוף פגם אסור לכולי

152. מכאן מוכיחה הגמרא להלן, שמחלוקתם היא ב"פגום מעיקרא", אך השביח ולבסוף פגם דברי הכל אסור.

ואם כן, קשה לדעת עולא, הסובר שנחלקו בהשביח ולבסוף פגם, מדוע אם נפלה תרומה תחילה, ואחר כך חולין אסור לכולי עלמא, והא הוי כהשביח ולבסוף פגם, ולשיטתו, לדעת רבי שמעון מותר?

מבאר החתם סופר: עולא סובר, שאם נפלה תרומה תחילה אחר כך חולין, אין זה "השביח

אמר אבוי, רישא, לרבי שמעון אצטריך. כלומר, ברישא התחדש שרבי שמעון מתיר במקרה זה, למרות שבתחילה השביח ורק לבסוף פגם.

וכך הוא באור המחלוקת:

והבי קאמרי ליה רבנן לרבי שמעון, עיפה זו ראויה להחמיץ בשתי שעות, מי גרם לה שתחמיץ בשעה אחת? איסור! ואם כן, השאור האסור, השבית, ורק לאחר מכן פגם. ובמקרה שהשביח ולבסוף פגם אף רבי שמעון מודה שאסור.

ור' שמעון סבר, כשהשביחו, שניהם השביחו, ולא האיסור לבדו השביח. ולאחר מכן כשפגמו, שניהם פגמו.

וכיון שהאיסור לא השביח אלא בצירוף דבר היתר, מותר.

מקשה הגמרא: לרבי שמעון, ליצטרף היתר ואיסור כהדי הדדי, (155) וליתסר?

מתרצת הגמרא: רבי שמעון לטעמיה. דאמר, אפילו איסור ואיסור נמי לא מיצטרפים

מקשה הגמרא: הני תלתא בני דקתני, [שלשת המקרים שהובאו בברייתא, בענין פגם, שנים בשאור של תרומה ושאור של חולין שנפלו לתוך עיסה, ויין שנפל לתוך עדשים] (154) למה לי?

בשלמא בבא דסיפא, היינו, יין שנפל לתוך עדשים, קא משמע לן, שבפגם מעיקרא מחלוקת. כדלעיל.

ובבא מציעתא [נפל של תרומה תחילה דברי הכל אסור] נמי גם כן באה ללמדנו, שבהשביח ולבסוף פגם דברי הכל אסור.

אלא בבא דרישא, שנפלו שאור של תרומה ושל חולין בבת אחת, ונחלקו בה רבנן ורבי שמעון, למה לי?

וכי צריך ללמדנו שרבנן אוסרים במקרה זה?! הלא קל וחומר הוא, השתא, ומה אם בסיפא, שנפל יין לתוך עדשים, דלא קא משבח כלל, ובכל זאת אסרי רבנן,

רישא, דקא משבח [שהתרומה השביחה בתחילה את העיסה, ורק לאחר מכן פגמה] מיבעיא [וכי צריך לומר שרבנן יאסרו במקרה זה]?

ומסיפא שמעינן דבפגום מעיקרא מחלוקת, והך סיפא אחריתי דיין שנפל לתוך הענבים, אתית לגלויי על הך דשאור, דלא תימא טעמא כדבר זירא. כמבואר בגמרא.

155. שהרי האיסור יכול להחמיץ בפני עצמו, רק שבפועל לא החמיץ אלא בצירוף דבר היתר. ובמקרה זה, אף למאן דאמר "זה וזה גורם מותר", יש לאסור. תוספות.

עלמא, כמבואר בהערה הקודמת. וכמו שהגמרא עצמה מוכיחה לבסוף.

אך ניחא ליה להביא תחילה את כל הברייתות העוסקות בנושא זה, כדי לבארן על פי האמת. תוספות.

154. רש"י. אך התוספות רי"ד מפרש: שלשת הבבות הוי גבי שאור. רישא: שאור של חולין ושל תרומה שנפלו ביחד. מציעתא: נפל של תרומה תחלה. סיפא: נפל של חולין תחלה.

לאסור. כדלהלן. וכל שכן היתר ואיסור.

אסריה רב להווא שיכרא.

דתנן, במסכת ערלה (פרק ב' משנה א'): "הערלה וכלאי הכרם" (156) שנפלו ביחד לתוך דבר היתר, ואין מאתים מההיתר כנגדם, מצטרפין לאסור. רבי שמעון אומר: אין מצטרפין". (157)

אף על פי, שהעכבר נותן טעם לפגם בשיכר, בכל זאת אסרו רב.

אמרוה רבנן קמיה [אמרו חכמים את דברי רב לפני] דרב ששת,

הגמרא הביאה גידון נוסף, בדין דבר איסור שנתן טעם בדבר היתר:

ושאלוהו: נימא קפבר [האם יש ללמוד מכאן, שרב סובר] נותן טעם לפגם אסור? (159)

הווא עכברא, דנפל להביתא דשיכרא, (158)

156. וכן שאר איסורים שנפלו לקדירה, מצטרפים לאסור. ודוקא אם היו מאותו המין, כגון יין נסך ויין העשוי מענבי ערלה, אך אם היו משני מינים שונים, אינם מצטרפים זה לזה לאסור. מאירי.

לזה, כיון שלגבי חיוב מלקות צריך שיאכל שיעור כזית מכל איסור בפני עצמו. ובה, אכן אין ההלכה כרבי מאיר, וממילא, נמצא שלא אכל כזית מכל איסור בפני עצמו, ואינו חייב מלקות.

157. בירושלמי (ריש פרק ב' דערלה) מבואר, שסברת תנא קמא הסובר שערלה וכלאי הכרם מצטרפים, היא כסברת רבי מאיר (המובא לעיל סו' א'), הסובר, שכל איסורי תורה מצטרפים זה לזה, שנאמר "לא תאכל כל תועבה".

אך לגבי צירוף שני איסורים על מנת שלא יתבטלו בתערובת, בזה אין צריך שיאכל כזית מכל איסור בנפרד, אלא די בכך שיש כאן כזית של איסור. ואף רבנן יודו שאסור בכהאי גוונא. ולכן כאן פסק הרמב"ם כדעת תנא קמא האוסר. (וכ"כ במראה הפנים בירושלמי, ערלה ח' ב'. וע"ע חזון איש יו"ד סי' כט' ס"ק ט').

הגר"ח סולוביצ'יק (חידושי רבנו חיים הלוי, מעשה הקרבנות פרק י' הל' יב', ד"ה והנה בהא), הקשה לפי דברי הירושלמי הללו על שיטת הרמב"ם.

158. מדובר כששהה בחבית השיכר יום או יומים, (דהיינו כשיעור כבישה, ועיין חתם סופר, שהאריך בגדרי שיעור כבישה) ונכבש בשיכר, וקיימא לן "כבוש הרי הוא כמבושל". (עיין חולין צד' ב'). אך אם לא שהה בשיכר אלא זמן מועט, לא אסרו. תוספות.

הנה, מחד פסק הרמב"ם בהלכות מאכלות אסורות (פרק ד' הל' טז, ופרק יד' הל' ה') כדעת החולקים על רבי מאיר, וסבר שכל איסורי תורה אינם מצטרפים זה עם זה.

החתם סופר מוסיף, שגם למאן דאמר "כבוש אינו כמבושל", מכל מקום הוי כרותח, ואוסר עד כדי קליפה, וצריך להעמיד, במקרה שלא היה בשיכר שישים כנגד הקליפה.

ומאידך, פסק הרמב"ם (שם פרק טו' הל' יד') כדעת תנא קמא, הסובר שערלה וכלאי הכרם מצטרפים לאסור. ולכאורה, פסקי הרמב"ם סותרים זה לזה?

159. האחרונים (עיין אור חדש, פסחים ל' ב', ובשואל ומשיב תניא ח' א" סו' ז', ובהגהות ר'

ומבאר הגר"ח: לדעת הרמב"ם, רק לגבי צירוף שני איסורים לגבי חיוב מלקות, נחלקו רבי מאיר וחכמים האם שני איסורים מצטרפים זה

אמר להו רב ששת: לא. בעלמא סבר רב, נמי אסור. נותן טעם לפגם מותר.

אמר ר' ליה רבנן לרב ששת: אלא מעתה, לפי דבריך, שאיסור עכבר "חידוש הוא", ובא ללמדנו לאוסרו אף כשנתן טעם לפגם, ליטמא טומאת נבילה בין שהוא לח ובין שהוא יבש?⁽¹⁶¹⁾

והכא, חידוש הוא, דהא עכבר מימאם מאיס, ואף בלא אזהרת הכתוב, בדילי אינשי מיניה, ואפילו הכי אסריה רחמנא. ולשם מה אסור?⁽¹⁶⁰⁾ ודאי בא לומר שגם אם נתן טעם לפגם אסור. הלכך, עכבר הנותן טעם לפגם,

התוספות, הקשו על פירוש רש"י: א. אלמלא הפסוק, לא היינו יודעים שום מקור לאסור אוכל שרץ?

ב. אין זה כמשמעות לשון "חידוש" בכל הש"ס, כיון שאין כאן שום חידוש דין להתיר דבר שהיה אסור, או לאסור את המותר.

ולכן פשו: כיון שעכבר פגום הוא, לכאורה היה לכתוב להתירו, כמו נבילה סרוחה, שאין עליה איסור נבילה, כדלעיל, ובכל זאת אסור הכתוב, אם כן, ודאי בא להשמיע חידוש נוסף, שאסור גם אם נתן טעם לפגם. (ועייני ר"ן).

יש שהקשו על רש"י מכיון אחר: בגמרא במכות (כג' ב') מובא: "ר' חנניא בן עקשיא אומר, רצה הקב"ה לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצות". ומפרש רש"י שם: "לפיכך הרבה להן, שלא היה צריך כמה מצות, וכמה אזהרות על שקצים ונבלות, שאין לך אדם שאינו קץ בהם, אלא כדי שיקבלו שכר על שפורשים מהם".

והנה, לפי זה, איך הוכיחה הגמרא מכך שהפסוק אסור שרץ למרות שבדילים הימנו, שאסור אפילו אם נתן טעם לפגם, הלא אפשר לומר, שנותן טעם לפגם מותר, ובכל זאת אסור הכתוב שרץ, כדי להרבות לישראל תורה ומצות?. (עייני אמרי הצבי).

161. באור קושיית הגמרא: נבילה, אינה מטמאה אלא בעודה לחה, אך משהתיבשה והסריחה, ואינה ראויה לגר, שוב אינה קרויה נבילה, ואינה

גדליה ליפשיין) הקשו: הרי המקור לאסור נותן טעם לפגם, התבאר לעיל (סז' ב'), דילפינן מ"גיעולי מדין", דהיינו, למדנו מכך שכלי מדין הוצרכו הגעלה למרות שסתם כלים אינם בני יומם, ונתנו טעם לפגם, אלמא, גם דבר הנותן טעם לפגם אסור.

והנה, לדעת רב הסובר "מין במינו אוסר במשהו", לכאורה אי אפשר ללמוד מגיעולי מדין, כיון שאף אם נותן טעם לפגם מותר, היה צורך להגעיל את הכלים שמא בישלו בהם מאותו מין שמבשלים בהם כעת, ומין במינו אינו בטל.

ואם כן, כיצד אפשר לומר שלדעת רב "נותן טעם לפגם" אסור?

ובספר אמרי הצבי תרץ, לדעת רבי מאיר הסובר "נותן טעם לפגם אסור", מבואר לעיל (סח' א'), שיכול ללמוד גם מ"לא תאכלו כל נבלה, לגר אשר בשעריך..", דילפינן, דוקא נבילה הסרוחה מעיקרא, שאינה ראויה לגר, התירה הכתוב, אך נבילה שהסריחה אחר מותר, אסורה.

ואם כן, אף לדעת רב, שאינו יכול ללמוד מגיעולי מדין, עדיין יכול ללמוד מקרא דנבילה, ש"נותן טעם לפגם" אסור.

160. ברש"י משמע, שמכיון שממילא האנשים בדלים מעכבר, לא הוצרך הכתוב לאוסרו, ואם בכל זאת הוזכר בפסוק לאיסור, ודאי בא ללמדנו חידוש.

מתקופה לה רב שימי מנהרדעא ומי מאי? האם עכבר מאוס הוא? והלא עולה על שלחן של מלכים?

אמר רב שימי מנהרדעא, לא קשיא. הא בדברא [עכבר שדה],⁽¹⁶⁴⁾ הא בדמתא [עכבר הנמצא במקומות ישוב].

כלומר, עכבר שדה, הוא העולה על שלחן מלכים, ואינו מאוס.

אך עכבר הנמצא במקומות ישוב מאוס הוא. וכיון שכללם הכתוב בלאו אחד, ואסרם, התחדש שגם אם נתנו טעם לפגם אסורים.⁽¹⁶⁵⁾

אמר רבא, הלכתא, נותן טעם לפגם מותר. ואפילו בשרצים כגון עכבר. ולא סבר כדברי הגמרא לעיל, ש"חידוש הוא", ואסור אפילו אם נתן טעם לפגם.

ועכברא בשיכרא, לא ידענא מאי טעמא דרב שאסרו, אי משום דקסבר נותן טעם לפגם אסור, ולית הלכתא כוותיה, ואם כן, להלכה: עכבר בשיכר מותר.

אלמה תנן (גדה פרק ז' משנה א'), "הזוב והניע והרוק והשרץ, והנבלה, והשכבת זרע, מטמאין לחים ואין מטמאין יבשים"?

מתרצת הגמרא: ולטעמיה, לפי דבריכם, שאתם מדמים איסור אכילה, לדין טומאה, שכבת זרע טמא לח ויבש? שהרי שכבת זרע ודאי חידוש היא, שהרי מאוסה היא, ובדלים ממנה, ובכל זאת מטמאה.

אלמה תנן, "מטמאין לחין ואין מטמאין יבשין"?

אלא מאי אית לך למימר, "שכבת זרע"⁽¹⁶²⁾ אמר רחמנא, ללמדנו שאינה מטמאה אלא בראויה להזריע. אך שכבת זרע יבשה, אינה ראויה להזריע, ולכן אינה מטמאה.

הכא נמי, יש לומר לגבי טומאת שרץ, "במותם"⁽¹⁶³⁾ אמר רחמנא, ללמדנו, שאינו מטמא אלא כעין מותר, דהיינו טרם שיסריח, אך לאחר שהתיבש, והתקלקל, אינו מטמא.

מה שאין כן לענין אכילה, כיון ש"חידוש הוא", אסור אפילו אם נתן טעם לפגם.

מטמאה.

והנה, בשרץ המסריח ופגום מעיקרו, לכאורה אין עליו שם נבילה, ובפשטות לא היה מטמא טומאת נבילה. ובכל זאת חידוש הפסוק שמטמא טומאת נבילה. ואם כן, מדוע אינו מטמא גם כשהוא יבש? (על פי התוספות).

162. "או איש אשר תצא ממנו שכבת זרע". (ויקרא כב', ד').

163. "אלה הטמאים לכם בכל השרץ כל הנגע בהם במותם יטמא עד הערב: וכל אשר יפל עליו

מהם במותם יטמא מכל כלי עץ או בגד או עור או שק כל כלי אשר יעשה מלאכה בהם במים יובא וטמא עד הערב וטהר:" (ויקרא יא' לא—לב).

164. רש"י מפרש, "עכבר דכרא: אשקור"ל בלע"ז", דהיינו סנאי. (לעזי רש"י).

165. ולפי זה, אפילו עכבר שדה, שאינו מאוס, אסור אפילו אם נתן טעם לפגם. ועיין חתם סופר.

אמר ליה רב הילל לרב אשי, הוה עובדא בי רב כהנא [כך קרה בבית רב כהנא], ואמר רב כהנא את החומץ.

אמר ליה, אין להביא ראיה משם, דההוא אימרטוטי אימרטוט. [העכבר התפורר לתוך החומץ], ולכן אסרו רב כהנא, שמא ישתה חתיכה מהעכבר יחד עם החומץ. (168) (169)

אי משום דקפבר נותן טעם לפגם מותר, ועכברא בשיכרא אשבוחי משבח. ואם כן, אף לדידן, עכבר בשיכר אסור. (166)

א-טו הגמרא מסתפקת: איבעיא להו: עכבר שנפל לגו חלא [לתוך חומץ] מאי? האם יש לחוש שהעכבר נותן מעט טעם לשבח בחומץ, או שמא, טעם החומץ קשה, ואין העכבר משיבחו? (167)

[באור אחר בדעת רש"י, עיין הגהות מראה כהן].

168. רש"י מבאר, שהשרץ התפורר לחתיכות קטנות, ושרץ, איסורו בכעדה, וחיישינן שמא יבלע חתיכות שרץ עם החומץ.

אמנם, התוספות ביבמות (קיד' ב') הביא ראיה מהגמרא במעילה (טז' ב') שאיסור שרץ אינו אלא בכדי אכילה, דהיינו בכזית.

אך לדעת רש"י, הגמרא במעילה אינה כהלכתא, וקיימא לן כ"סתמא דתלמודא", במסכת זבחים (קו' ב') דילפינן איסור אכילת שרצים משיעור טומאתם, מה טומאתם בכעדה, אף אכילתם בכעדה.

הר"ן (לב' ב' בדפי הרי"ף) הקשה על פירוש רש"י, הלא אף אם נאמר שנשאר פחות מכעדה אסור, שהרי גם "חצי שיעור אסור מן התורה"? ועוד קשה, מדוע לא העבירו את החומץ

במסנת להוציא את חתיכות העכבר מתוכו? ולכן מפרש הר"ן, כיון שרואים אנו שהעכבר החל להתפורר בחומץ, ושהה בו זמן מרובה, יש לחוש שמא מחמת חריפות החומץ החל לתת בו טעם לשבח.

ובאופן אחר כתב הראב"ד, שהעכבר אינו פוגם בחומץ אלא מחמת צמרו. וכאן מדובר שנשר ממנו כל השער, ובכהאי גוונא משיבחו, ולכן אסרוהו.

הש"ך (יו"ד קד' סק"ג) וכן המהרש"ל תרצו

166. התוספות הקשו, מדוע לא יתן לטבח אומן גוי לטעום את השיכר, ויאמר האם העכבר השיבחו או פגם?

ותרצו: העכבר הנמצא בשיכר ודאי מחזק את השיכר, וקשה להבחין האם השיכר התחזק מחמת עצמו, או מחמת העכבר.

167. ברש"י משמע, שהגמרא הסתפקה לפי סברת רב שימי, ד"עכברא אשבוחי משבח". ומבעיא לן, האם משיבחו גם בחומץ או לא.

ובתוספות הקשו, לפי זה היה מקום להסתפק גם בשאר איסורים שנפלו לתוך חומץ, האם ישיבחוהו או לא?

לכן מבארים התוספות: הגמרא הסתפקה לפי הסברה הפשוטה, שעכבר פוגם בשיכר, האם פוגם גם בחומץ, כיון שהחומץ טעמו חזק מאד, ושמא אגב חריפותו נותן בו טעם לשבח. (כמו שמצינו לעיל לט' א', גבי חילתית), או שמא, אין לאסור את החומץ בשביל אותו שבח מועט שהשרץ נותן בו. (ע"פ מהרש"א).

החתם סופר מבאר: לדעת רש"י, לא מצינו בשום מקום שטעם הפוגם יתחלף לשבח מחמת חריפות.

ומה שהביאו התוספות ראיה מ"חילתית", אינה ראיה, כיון שבחילתית הנדון הוא לגבי טעם הבלוע בסכין, ורק בטעם הבלוע שייך לומר שיתחלף לשבח, אך טעם הנמצא בעין, לא מצינו לומר כך.